

kemale ermek için öz eleştiri yaparak kurlarının farkına varmalıdır. Devlet yüklerinin bunu başarmalarının çok zor olduğunu söyleyen Sinân, onlara çevrelerindeki insanlardan zekâsına güvendikleri birini kendi davranışlarını kontrol etmek ve gereken uyarılarda bulunmak üzere görevlendirmelerini tavsiye eder ve bu görevi üstlenen kişiye karşı da minnet ve şükran duyguları gerektiğini belirtir (s. 65-66). Müellifin *Kitâbü'l-Envâ'* adındaki diğer risâlesi, halk astronomisi ve meteorolojisi üzerinedir ve Julio Samso ile Blas Rodriguez tarafından bir makale çerçevesinde tanıtılmıştır (*Al-Andalus*, XLI/1 [Madrid 1976], s. 15-48). Sinân b. Sâbit'in bunlardan başka adı bilinen eserleri de şunlardır: *Risâle fi târîhi mülûki's-Süryâniyyîn*, *Risâle fi'l-farq beyne'l-müteressil ve's-şâ'ir*, *Nevâmîsu Hermes ve's-Süver ve's-şalât elletî yuşallî biha's-Şâbî'ün*, *Risâle fi aḥbârî âbâ'ihî ve ecdâdih*, *Maḳâle fi'l-eşkal zevâtî'l-ḥuṭûṭî'l-müstakîme*, *Risâle fi'n-nücûm*, *Risâle fi kismetî eyyâmî'l-cümü'a 'ale'l-kevâkibi's-seb'a*, *Risâle fi mezhebi's-Şâbî'în*, *er-Resâ'ilü's-sulṭâniyyât ve'l-iḥvâniyyât* (İbnü'l-Kiftî, s. 195; İbn Ebû Usaybia, s. 304).

BİBLİYOGRAFYA :

Sinân b. Sâbit, *Siyâsetü'n-nüfus* (nşr. Abdülfettâh Ahmed el-Fâvî), Kahire 1992, s. 39, 61, 65-66; Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zeheb* (Abdülhamîd), I, 16-17; İbnü'l-Kiftî, *İḥbârü'l-ulemâ'* (Lippert), s. 190-195; İbn Ebû Usaybia, *Uyûnü'l-enbâ'*, s. 300-304; Brockelmann, *GAL*, I, 244-245; *Suppl.*, I, 386; Sarton, *Introduction*, I, 641; Sezgin, *GAS*, II, 105; V, 291; VII, 331; Yvonne Dold-Samplonius, "Sinân ibn Thâbit", *DSB*, XII, 447-448; a.m.f., "Sinân ibn Thâbit", *Encyclopaedia of the History of Science, Technology and Medicine in Non-Western Cultures* (ed. H. Selin), Dordrecht 1997, s. 902; Kemâl es-Sâmerrâi, *Muḥtaşaru târîhi'l-ṭıbbî'l-Arabî*, Bağdad 1404/1984, s. 491-494; Ekmeleddin İhsanoğlu - B. A. Rosenfeld, *Mathematicians, Astronomers and Other Scholars of Islamic Civilization and Their Works* (7th-19th c.), İstanbul 2003, s. 72; Ali Hüseyin eş-Şatât, "Ḥarârânî, Ebû Sa'îd Sinân b. Şâbit", *Mu.AU*, VI, 324-327.

MAHMUT KAYA

SİNÂN b. SELMÂN

(bk. RÂŞİDÜDDİN SİNÂN el-İSMÂİLİ).

SİNÂN-ı ÜMMÎ

(bk. ÜMMÎ SİNAN).

SİNÂNEDDİN YÛSUF

(bk. SİNÂN-ı ATİK).

SİNÂNEDDİN YÛSUF

(bk. SİNAN EFENDİ).

SİNÂNİYYE

(سنانيه)

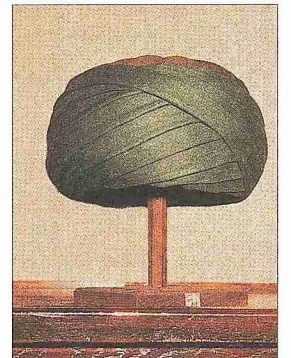
Halvetiyye tarikatının İbrâhim Ümmî Sinan'a (ö. 976/1568) nisbet edilen bir kolu.

Tarikatın kurucusu İbrâhim Ümmî Sinan'ın Bursalı, Prizrenli veya Karamanlı olduğuna dair farklı rivayetler bulunmaktadır; ancak Bursalı olma ihtimali daha kuvvetlidir. İstanbul'da medrese tahsili gördükten sonra Karaman'a giden Ümmî Sinan, Halvetiyye tarikatının dört ana kolundan biri olan Ahmediyye'nin kurucusu Yiğitbaşı Ahmed Şemseddin'in halifelerinden İzzeddin Karamânî'ye intisap etti. Seyrû sülûkünü tamamlayıp hilâfet aldı. Bazı kaynaklarda mürşidinin Kasım Lârendî (Kasım Çelebi, ö. 941/1534 [?]) olduğu da kaydedilmektedir (Atâf, s. 63; Sarı Abdullah Efendi, s. 142; *Tomar-Halvetiyye*, s. 99). Ümmî Sinan bir süre Manisa ve Uşak çevresinde irşad faaliyetinde bulundu. Ardından İstanbul'a dönerek 958 (1551) yılında Topkapı ile Şehremini arasında bugünkü Arpa Emni mahallesi Kanlı Bostan sokağında yaptırdığı, kendi adıyla anılan tekkede irşad faaliyetini sürdürdü ve burada vefat etti. Cenaze namazı Fâtih Camii'nde kıldıktan sonra naaşı tekrar buraya getirilirken yolda zuhur eden mânevî bir işaret üzerine Eyüp'e götürülüp halifelerinden Nasuh Efendi'nin Otlukbayır / Dügmeçiler semtinde yaptırdığı tekkeye defnedildi. Vefatına "şeyhullah" (976) ibaresi tarih düşürülmüştür. 300 kadar halife yetiştirdiği kaydedilen Ümmî Sinan'ın en tanınmış halifesi Ehl-i beyt muhabbetini terennüm ettiği şiirleriyle meşhur, Seyyid Nizamoglu diye tanınan Seyyid Seyfullah Efendi'dir. Sinâniyye, esas olarak İstanbul'da açtığı üç tekkede tekkelerin kapatıldığı 1925 yılına kadar faaliyet göstermiş, bazı Sinânî şeyhleri diğer tarikatlara ait tekkelerde şeyhlik görevinde bulunmuştur. Tarikat XVI. yüzyılın ortalarından itibaren Balkanlar'da da yayılmıştır.

Bazı kaynaklarda Kanûnî Sultan Süleyman tarafından inşa ettirildiği bildirilen Şehremini'ndeki tekkede Ümmî Sinan'ın vefatının ardından kızı Âbide Hatun'un eşi ve Sinan'ın halifesi Mir Ali Alemdâr 998 (1590) yılına kadar meşihat makamında bulunmuş, daha sonra Âbide Hatun'un

damadı Halepli Şerif Mehmed Efendi (ö. 1023/1614) ve Şerif Mehmed Efendi'nin oğlu Ced Hasan Efendi (ö. 1088/1677) uzun yıllar şeyhlik yapmışlardır. Tekkenin meşihatı babadan oğula intikal suretiyle Hüseyin Hüsâmeddin Efendi (ö. 1147/1734), Mustafa Efendi (ö. 1180/1766), Hasan Efendi (ö. 1210/1795) şeklinde devam etmiştir. Aile dışından Nizâmî Şeyh Mustafa Efendi (ö. 1213/1798) ve Gülşenî şeyhi Ali Efendi'nin (ö. 1219/1804) ardından Sinâniyye'ye de intisabı bulunan Şâbânî-Nasûhî şeyhi, şair Mustafa Zekâi Efendi (ö. 1227/1812) postnişin olmuştur. Ümmî Sinan Tekkesi bu dönemden itibaren Zekâi veya Zekâizâde Tekkesi olarak anılmaya başlanmıştır. Tekkenin hazîresinde defnedilen Mustafa Zekâi Efendi halk tarafından Oruç Baba diye tanınmış, ramazanın ilk günü kabrinin çevresinde toplanılarak iftar etmek bir gelenek halini almıştır.

Eyüp Dügmeçiler'deki tekke Ümmî Sinan'ın kabrinin burada bulunması sebebiyle tarikatın âsitânesi olarak kabul edilmiştir. XVI. yüzyılın ortalarında Ümmî Sinan'ın halifelerinden Nasuh Efendi tarafından yaptırılan tekke 1826-1839 yılları arasında yenilenmiş ve bazı küçük bölümler ilâve edilmiş, XIX. yüzyılın son çeyreğinde esaslı bir onarım görmüştür. Tekkenin son şeyhi Kurtuluş Savaşı yıllarında Ankara'da valilik yapan Yahyâ Galib Efendi'dir (Kargı, ö. 1942). Yahyâ Galib Efendi'nin Cumhuriyet'ten sonra burayı ika metgâh olarak kullanması tekkenin harap olmasını önlemiştir. İstanbul'da Ümmî Sinan adını taşıyan diğer bir tekke Şehremini'ndeki tekkenin hemen yakınında bulunmaktadır. Pazar Tekkesi adıyla da anılan bu tekke Ümmî Sinan'ın ilk halifesi Harîrî Mehmed Efendi tarafından kurulmuştur. Ümmî Sinan Tekkesi'nde görev yapan Ced Hasan, Hüseyin Hüsâmeddin ve Hasan efendiler bu tekkenin de şeyhlik görevini üstlenmişlerdir. Daha sonra Şumnu Mehmed Sâlih Efendi ve oğlu Ahmed Zarîfî Efendi bu tekkede görev yapmış-

Sinânî
tâc-ı şerifi
(İstanbul
Belediyesi
Müzesi,
Envanter
nr. 3096/8)

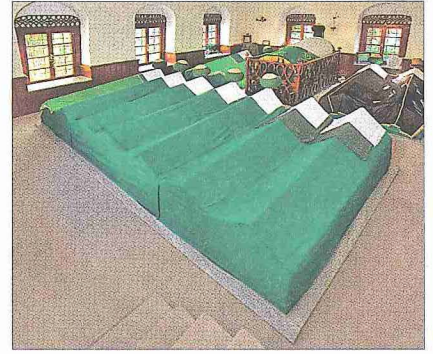
lardır. Sinâniyye'ye bağlı diğer bir önemli tekke Silivrikapı sur içinde Seyyid Nizamoğlu tarafından kurulan Emirler Tekkesi'dir. XVI. yüzyılın ikinci yarısında tesis edilen tekke XIX. yüzyılın ortalarına kadar Seyyid Nizamoğlu'nun soyundan gelen şeyhlerin tasarrufunda kalmıştır. Bu yüzyılda iki defa yangın geçiren ve yeniden yaptırılan tekke önce Kâdiriyye'ye, ardından Şâbâniyye'ye intikal etmiştir. Tekkeden günümüze sadece Seyyid Nizamoğlu'nun açık türbesi ulaşmıştır.

Eğrikapı'da Yatağan Mescidi yakınında ki Hakikizâde Tekkesi, Seyyid Nizamoğlu'nun halifelerinden Hakikizâde Osman Efendi (ö. 1038/1628) tarafından kurulmuştur. Vefatından sonra burada postnişin olan halifesi Çuhadar Mehmed Efendi, Şehremini'ndeki Ümmî Sinan Tekkesi'nin şeyhi Ümmîsinanzâde Ced Hasan Efendi'nin mürididir. Çuhadar Mehmed Efendi'nin vefatının ardından tekkenin postnişinliğini Osman Efendi'nin oğlu Mustafa Efendi üstlenmiştir. XVII. yüzyılın ikinci yarısında Halvetîliğin Şemsiyye koluna, XIX. yüzyılın sonlarında Nakşibendîliğe bağlanan tekkenin günümüze kadar yalnızca haziresi gelmiştir. *Lemezât-Hulviyye* müellifi Cemâleddin Hulvî (ö. 1064/1654) tarafından Şehremini Ereğli mahallesinde Gülşenî Tekkesi olarak kurulan ve kurucusunun adıyla anılan tekkece Hulvî Efendi'den sonra Ümmî Sinan Tekkesi şeyhi Şerif Mehmed Efendi'nin oğlu Sinan Efendi görev yapmıştır. Hasan Efendi'nin 1203'te (1788) meşihattan feragat etmesine kadar geçen dönemde bu tekkece Gülşenîliğin yanı sıra Sinâniğin de temsil edildiği anlaşılmaktadır. Hasan Efendi'nin ardından tekke önce Kâdirîliğe, daha sonra Rifâîliğe bağlanmıştır.

Aksaray'da Sofular Hamamı civarında Sümbül Sinan'ın halifelerinden Kefeli Alâ-

eddin Ali (ö. 970/1562) tarafından yaptırılan tekkece Sinânî şeyhlerinden Mehmed Müstakim Efendi (ö. 1121/1709) bir süre postnişinlik yapmıştır. Tophane'deki Kâdirî Âsitânesi postnişinlerinden Şerif Abdurrahman Efendi (ö. 1123/1711) Ced Hasan Efendi'nin damadı ve halifesidir. Bu dönemde başlayan Kâdirî-Sinânî yaklaşması daha sonra devam etmiştir. Beykoz'daki Süleyman Efendi Tekkesi, Sinânî şeyhi Süleyman Efendi (ö. 1159/1746) tarafından kurulmuş, bu tekkece Gülşenî ve Rifâî şeyhleri görev yapmıştır (Zâkir Şükürü, s. 78). Ced Hasan Efendi'den hilâfet aldıktan sonra Şehremini'ndeki Mîmar Acem Tekkesi'ne postnişin olan Habîbî İsmâil Efendi'nin (ö. 1090/1679) Mevlevîliğe de intisap ettiği belirtilmektedir. Sinâniyye'den hilâfet almış olan Tekirdağlı Muslihuddin Mustafa'ya (ö. 1099/1688) Muslihîyye, Kayserili Ahmed Zührî'ye de (ö. 1157/1744) Zührîyye adıyla iki kol nisbet edilmektedir. İstanbul dışında Kütahya'da XV. yüzyılda kurulan Balıklı Tekkesi'ne Ümmî Sinan'ın halifelerinden Şeyh Muslihuddin postnişin olmuş ve 1072'de (1661-62) vefat edince buraya defnedilmiştir. XVII. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren burası Muslihuddin Tekkesi adıyla anılmıştır.

Balkanlar'da ilk Sinânî tekkesi Üsküp'te XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde tesis edilmiştir. Osmanlı döneminde Kosova ve Makedonya bölgesinde üçü Üsküp, ikisi Prizren'de olmak üzere on adet Sinâniyye tekkesi mevcutken 1912'den sonra ikisi Prizren, biri Üsküp, biri de Kosova'da (Mitroviça) dört tekke tesbit edilmiştir (Popovic, *Turcica*, XXI-XXIII [1991], s. 90-91). Prizren'deki Malkoç Baba Tekkesi'nin günümüzde faal olduğu belirtilmektedir. Kosova ve Makedonya'daki tekkelerde haftada bir defa (cuma günü) zikir yapılmaktadır. Ekrem Hakkı Ayverdi, Yunanistan'da

Ümmî Sinan Türbesi'nin içinden bir görünüş

(Serez) bir Sinânî tekkesi bulunduğunu kaydetmiştir (*Avrupa'da Osmanlı Mîmârî Eserleri IV*, s. 283). Sinâniyye, Halvetîliğin diğer kolları gibi devranî zikir usulünü benimsemiştir. Beyaz ve sarı çuhadan yapılan Sinânî tacı dört terklı ve kırk dallı, pamuklu kırk dikişli olup destarları siyah ve yeşildir. Tacın asaba denilen yan yüzüne cüneydî destar sarılır.

BİBLİYOGRAFYA :

Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, s. 63; Sarı Abdullah Efendi, *Semerâtü'l-fuâd*, İstanbul 1283, s. 142-143; Ayvansarayî, *Hadikatü'l-cevâmî*, I, 156-157, 187, 224; Harîrîzâde, *Tibyân*, II, vr. 142^a-143^b; *Osmanlı Müellifleri*, I, 20-21, 58-59; Yahyâ Âgâh b. Sâlih el-İstanbulî, *Mecmûatü'z-Zarâif Sandûkatü'l-Maârif: Tarikat Kıyafetlerinde Sembolizm* (haz. M. Serhan Tayşi - Ülker Aytekin), İstanbul 2002, s. 101-104; *Tomar-Halvetiyye*, s. 99-101; Hüseyin Vassâf, *Sefîne*, IV, 245-280, 287-288; a.m.f., "İbrâhim Ümmî Sinan Hazretleri", *Ceride-i Sûfiyye*, sy. 107, İstanbul 1333/1330, s. 138-139; Zâkir Şükürü, *Mecmûa-i Tekâyâ* (Tayşi), s. 29, 37, 78; Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mîmârî Eserleri IV*, s. 283; N. Clayer, *Mystiques, état et société: Les halvetis dans l'aire balkanique de la fin du XVe siècle à nos jours*, Leiden 1994, s. 172-174, 265-266; a.m.f. - A. Popovic, "Osmanlı Döneminde Balkanlardaki Tarikatlar", *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler* (haz. Ahmet Yaşar Ocak), Ankara 2005, s. 247-266; A. Popovic, "Les derviches balkaniques II: Les sinanis", *Turcica*, XXI-XXIII, Paris 1991, s. 83-113; Necdet Yılmaz, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (17. Yüzyıl)*, İstanbul 2001, s. 137-151; Ramazan Muslu, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18. Yüzyıl)*, İstanbul 2003, s. 144-150; Hür Mahmut Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*, İstanbul 2003, s. 198-204; Azmi Bilgin, "Ümmî Sinan", *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu VI: Tebliğler*, İstanbul 2003, s. 48-51; M. Baha Tanman, "Alâeddin Mescidi ve Tekkesi", *DBİst.A*, I, 176; a.m.f., "Pazar Tekkesi", a.e., VI, 235-236; a.m.f., "Seyyid Nizam Tekkesi", a.e., VI, 544-545; a.m.f., "Sinanîlik", a.e., VII, 6-7.

A. Azmi BİLGİN

Eyüp Ümmî
Sinan Tekkesi
Mescid-
Tevhidhânesi